

Sistēmiska pieeja uzvedības problēmu risināšanā

Dr.paed. Linda Daniela

Par ko runāsim?

1. Uzvedības pārkāpumu veidi
2. Rīcības algoritmi
3. Ārkārtas uzvedības pārkāpumi
4. Kas jāņem vērā?

Uzvedības pārkāpumi

Bērnu un pusaudžu **uzvedības problēmas** bieži tiek definētas kā **vecumam vai situācijai neatbilstoša uzvedība un neapmierinātības izrādīšana sociāli nepieņemamā formā**, kas apgrūtina mijiedarbību skolā un ģimenē. Tomēr līdztekus tiek norādīts, ka šādas uzvedības problēmas kādā konkrētā, bieži vien ar stresu saistītā, situācijā vai noteiktā attīstības vecumposmā - īpaši pusaudžu vecumā - izrāda daudzi bērni un pusaudži (*Kauffman & Hallahan, 2005; Kazdin, 2001; Hooper & Umansky, 2004; Achenbach, 2001; Kirk & Gallagher, 1989*)

Uzvedības traucējumi (1)

Terminu bērnu un pusaudžu “**uzvedības traucējumi**” lieto, lai aprakstītu **atkārtotu agresīvu, sociālās normas un likumus pārkāpjošu uzvedību**, kuras izpausmes var būt dažādas, sākot no nepaklausības, izaicinošas izturēšanās, nesavaldības, melošanas un bēgšanas no mājām, līdz pat krimināli sodāmām darbībām. Pētījumos par to, kādas bērnu un pusaudžu uzvedības problēmas vajadzētu definēt kā uzvedības traucējumus, visbiežāk tiek minētas tādas pazīmes, kā **lielāka uzvedības problēmu intensitāte un biežums nekā to sagaida apkārtējie, uzvedības problēmu stabilitāte, ilglaicīgums un sociālais konteksts** (Campbell, 1988; Kirk & Gallagher, 1989; Schroeder & Gordon, 1991).

Uzvedības traucējumi (2)

- Ja uzvedības problēmas nav tikai īslaicīga reakcija uz stresoriem, ja tās tiek izrādītas dažādās vidēs – gan skolā, gan mājās –, ja tās ir īpaši izteiktas, bieži atkārtojas un ir ilglaicīgas, tad tiek runāts par uzvedības traucējumiem (*Kauffman & Hallahan, 2005*).
- Jāpiemin, ka daudzi pētnieki uzvedības traucējumus raksturo kā ļoti noturīgus un stabilus (*Robins, 1966, Wicks-Nelson & Israel, 1984, Walker & Severson, 2002*).
- Piemēram, 50% indivīdu, kuriem bērnībā ir bijusi antisociāla uzvedība, uzvedības traucējumi ir novēroti arī pieaugušo vecumā.

Kas rada problēmas skolā?

- Skolotājiem ir tendence problemātiskas uzvedības un mācību grūtību cēloņus biežāk piedēvēt skolniekiem, nevis saviem mācīšanas, audzināšanas paņēmieniem un attieksmei. (Bradley, 1978)
- Skolotāji, kuriem nav skaidri priekšstati, kādu uzvedību viņi sagaida no skolēniem, kuri neuztur jēgpilnas sekas, ja noteikumi tiek pārkāpti, biežāk provocē problemātisku skolēnu uzvedību (Geving, 2007).

Kas rada problēmas skolā?

- Neizpratne par iespējamiem pedagoģiskiem risinājumiem
- Neprasme pozitīvi pastiprināt vēlamo uzvedību
- Uzvedības noteikumu formulējumi negatīvā veidā
- Neskaidri noteikumi
- Strauja seku iedarbināšana
- Atbalsta trūkums

Tātad:

- Pret skolotājiem, kas savā uzvedībā izrāda pozitīvu attieksmi pret skolēniem un emocionāli viņus atbalsta, skolēniem ir tendence uzvesties labāk (*Bru, Stephens&Tornsheim, 2002*)
- Ja skolēni iepriekš zina, kāda uzvedība no viņiem tiek sagaidīta, ja precīzi tiek izklāstīti noteikumi un ir zināmas konsekvences par sekām, kas notiks, ja noteikumi tiks pārkāpti, tad uzvedības pārkāpumu ir mazāk. Kārtības līmenis, kas tika radīts skolas gada pirmajās dienās, ļauj ticami prognozēt skolēnu uzvedības problēmu izteiktību pārējā gada laikā (*Emmer, Evertson & Anderson, 1980*).

Uzvedības pārkāpumu līmeņi

1. Viegli pārkāpumi
2. Nopietni pārkāpumi
3. Ārkārtas pārkāpumi

Uzvedības pārkāpumi

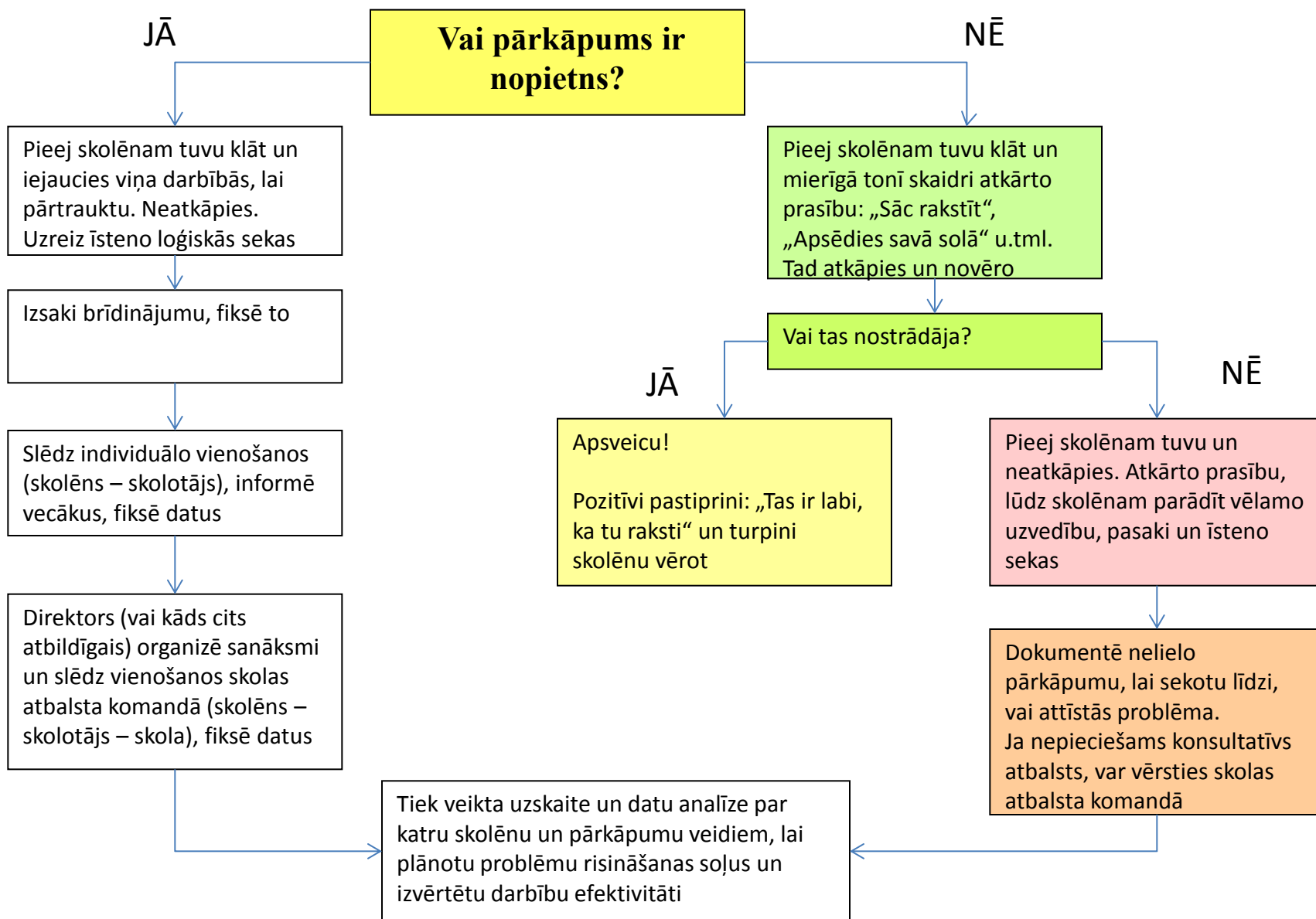
Nelieli pārkāpumi	Nozīmīgi pārkāpumi
<p>Neapdraud paša un citu drošību. Tie var novērst skolēnu uzmanību, tomēr neizjauc visas klases darbu</p>	<p>Apdraud citus vai arī izaicina vai izjauc stundu/ plānoto darbību</p>
<p>Pārmērīgi sarunājas Pārāk trokšņains Neseko norādījumiem Nepilda uzdevumu Ķircinās vai arī jokojoties ir agresīvs Runā pretī Noraksta mājas darbus, melo (pirmo reizi) Nevietā lieto pleijeri, mobilo telefonu, datoru Nepieklājīgs pret vienaudžiem vai pieaugušajiem (pirmo reizi) Kavē stundas sākumu Atsakās pārgērbties uz sportu Izturās nepiemērotā agresīvā vai seksuālā veidā vārdiski vai fiziski/ ar žestiem (pirmo reizi) Nedaudz bojā inventāru</p>	<p>Runā rupji un tieši apsūkā, īpaši pieaugušos Fiziski agresīvs Zog Krāpjas Draud Runā pretī, nepakļaujas (atkārtoti) Izjauc stundu vai plānoto aktivitāti – skaļi runā, staigā pa klasi, trokšņo ar dažādiem materiāliem Vardarbīgs pret vienaudžiem, vajā kādu Demolē (inventāru), īpašumu Piedalās grautiņā, vandālismā</p>

Svarīgi:

- Kopā ar skolēniem izstrādāt uzvedības noteikumus un noteikt savas prasības jau uzsākot darbu ar konkrētiem skolēniem.
- Pozitīvi pastiprināt vēlamo uzvedību.
- Disciplīnas nodrošināšanā būtiskas ir sākotnējās prasības un pieturēšanās pie tām. Ja pedagogi sākotnēji nereaģēs uz nelieliem pārkāpumiem, tad vēlāk būs grūti mainīt skolēnu uzvedību.
- Svarīgs ir pedagoga darbs uzvedības nodrošināšanā.
- Ja kāda no prasībām vēlāk izrādās lieka, tad to atceļ.

Principi reaģēšanai uz uzvedības noteikumu pārkāpumiem:

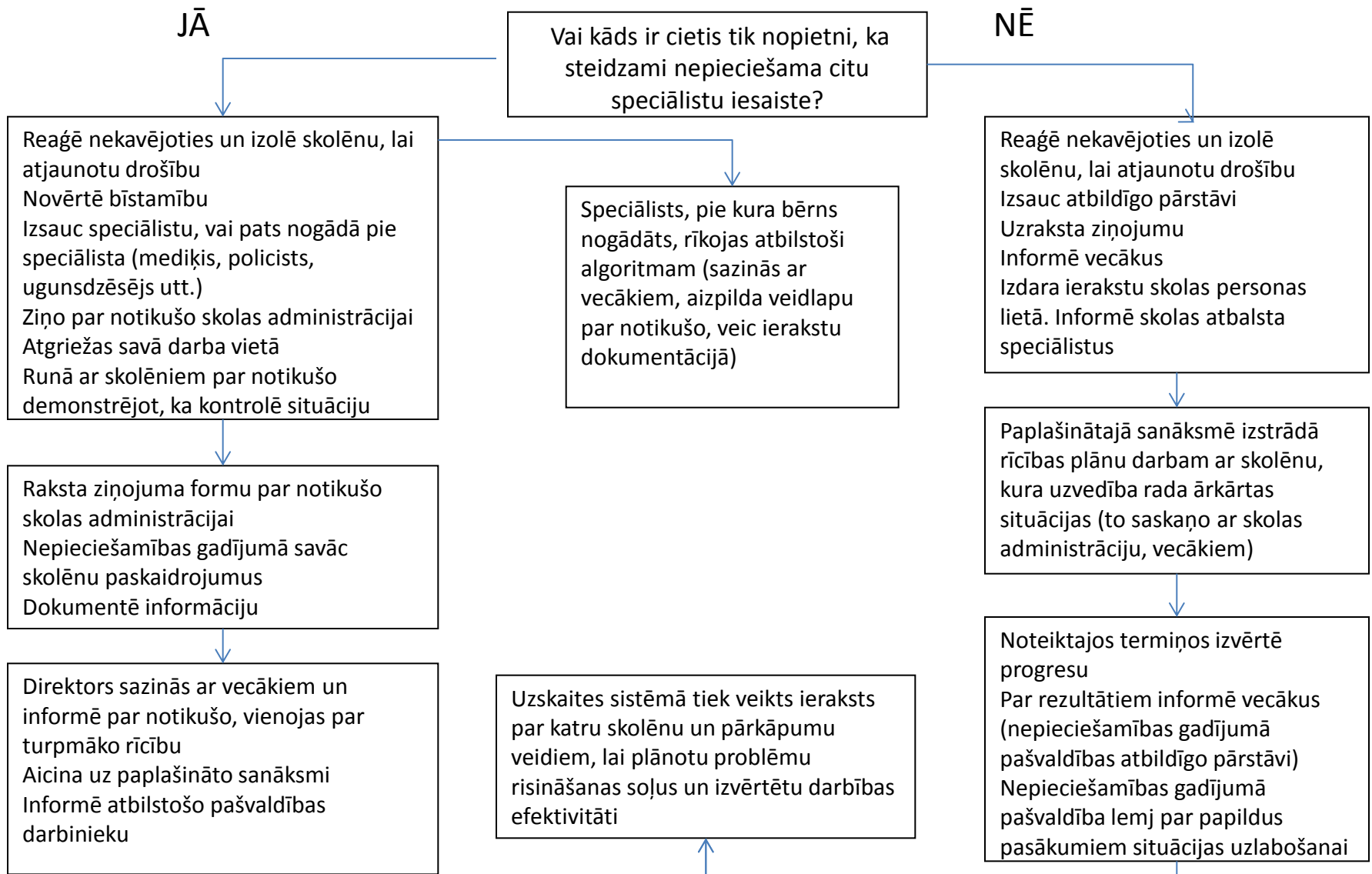
- pārkāpumi tiek grupēti pēc to nozīmības
- katra līmeņa pārkāpumiem ir zināmas sekas, kuras zina arī skolēni
- skolā ir izstrādāta kārtība, kā pieaugušajiem reaģēt, atkarībā no situācijas

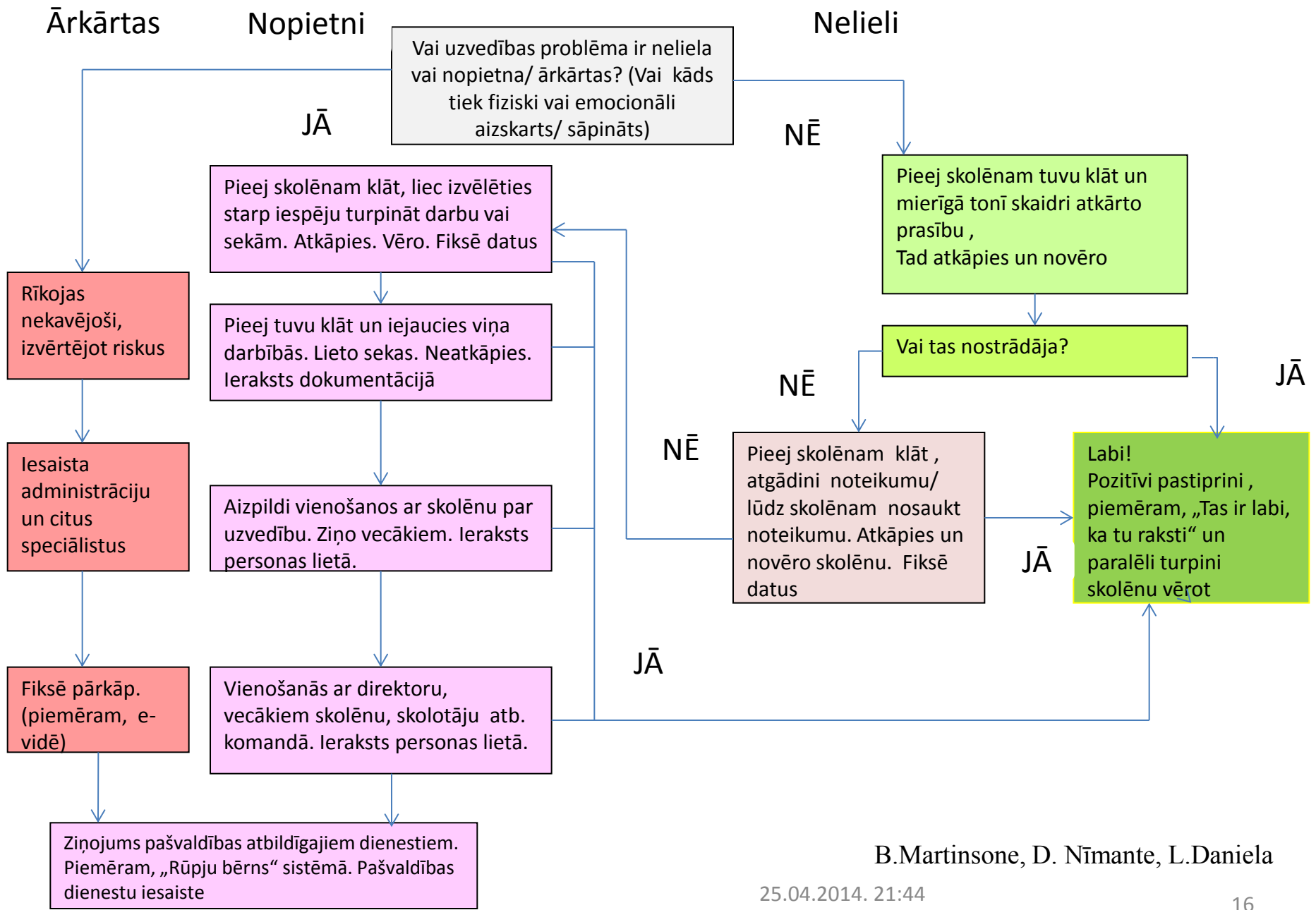

Rīcība ārkārtas gadījumos

Ārkārtas situācijas vienmēr **risina nekavējoties** un ja tās notiek stundas laikā, tad stunda tiek pārtraukta

Ārkārtas situācijas

B.Martinsone, D. Nīmante, L.Daniela